

Deel I

Inleiding

In dit eerste deel inventariseer ik eerst hoe door verschillende predikanten vanaf het begin van de twintigste eeuw tot en met vandaag over de woorden ‘Zijn bloed kome over ons en over onze kinderen’ gepreekt, gemediteerd en geschreven is. Deze dienaren van het Woord behoren allen tot een van de reformatorische kerkverbanden of tot de Gereformeerde Bond in de toenmalige Nederlandse Hervormde Kerk. Daarna evalueer ik de uitkomsten en sla daarmee de brug naar het tweede deel.

a. De Christelijke Gereformeerde Kerken in Nederland *Uit de Levensbron*

Kort na haar ontstaan in 1892 verschijnt in de Christelijke Gereformeerde Kerken (CGK) de serie *Uit de Levensbron*. Deze serie loopt tot op de dag van vandaag. De redactie van deze serie publiceert regelmatig een preek die bedoeld is voor leesdiensten in de vele vacante gemeenten die de CGK in deze ontstaansperiode telt. De uitgegeven preek is geschreven door een predikant uit de CGK.

In 1939 wordt een preek over Mattheüs 27:25 van de hand van ds. S. van der Molen opgenomen. Hij beschrijft hoe de Joden gedreven door ‘zondige waanzin’ reageren op Pilatus’ oordeel aangaande Jezus’ onschuld. Van der

Molen typeert de woorden ‘Zijn bloed kome over ons en over onze kinderen’ als ‘een kreet, een verhoorde vloekbee’. God heeft de eeuwen door deze ‘vloekbee’ verhoord. Te beginnen met de val van Jeruzalem in 70 na Christus, in het amfitheater te Rome tot en met vandaag.

‘Wij zien het volk der Joden nog der verharding prijsgegeven. Het Evangelie bracht de Heere voornamelijk onder de heidenen, en daar vergaderde Hij Zijn kerk. En doolt het volk niet rusteloos voort over de aarde zonder huis, zonder vaderland? Is ’t niet immer gehaat, vervolgd ten doode toe? (...) Men heeft de vloek begeerd: hij is gekomen. Het wraakzwaard is gekomen over hen en over hun kinderen.’

In het tweede deel van zijn preek doet Van der Molen met een beroep op Paulus’ woorden uit Romeinen 9-11 een klemmende oproep tot voorbede voor Israël, opdat *‘de Heere zou opheffen het zo rechtvaardige oordeel, en ook Israël lere nog in het bloed des Heilands schuiling te zoeken.’*

In 1948, het jaar waarin de staat Israël opgericht wordt, verschijnt in dezelfde serie een preek van ds. D. Henstra over Mattheüs 27:25. De redactie van deze serie bestaat nog steeds uit prof. J. Hovius en ds. S. van der Molen. Het tweede punt van Henstra’s preek heet: *‘Hoe de Joden zich voor dat bloed onnadenkend aansprakelijk stellen’*. In dit punt gaat Henstra in op de gevolgen van deze uitspraak die hij houdt *‘voor een allerontzettendste bloedkreet, die*

eeuwig om wrake blijft roepen’. Volgens Henstra blijft dit verwerpen van Christus’ bloed niet zonder grote gevolgen. *‘Want hier verscheurt het volk het bloed des Nieuwen Testaments. Hier verscheurt het volk het Heilige Verbond des Heeren met Zijn volk. Hier vallen de takken uit de goede, vette olijfbom, door ongeloof afgebroken. Hier maakt het volk zichzelf de zaligheid onmogelijk ...’* Even later trekt hij de lijn door naar de actualiteit:

‘En – het is gekomen! Zeer schrikkelijk gekomen. In alle vreselijkheid. Eerst over hen zelf en toen ook over hun kinderen. Ja, eerst over het volk van toen. Geen veertig jaren daarna kwamen de oordelen Gods als een bruisende zondvloed aan. In de belegering van stad en tempel. In de felle hongersnood, toen moeders hun eigen kinderen aten. Toen er meer dan drieduizend kruisen, op de heuvelen rondom Jeruzalem stonden opgericht, waaraan Joden hingen. Toen Jeruzalem, de heilige stad, is ondergegaan in bloed, in vuur en in rookdamp en is verzonken in as. Maar ook over het nageslacht. Want de Messiasverachting heeft zich ook gewroken op de kinderen, tot op de huidige dag, in de concentratiekampen en in de gaskamers van deze laatste oorlog.’

In 1959 gaf de redactie van de serie *Uit de Levensbron* deze preek ongewijzigd opnieuw uit.

De Wekker

Kort na het ontstaan van de CGK verschijnt het blad

De Wekker. In korte tijd groeit dit blad uit tot het landelijk kerkblad. Vanaf het begin van de CGK leefde er belangstelling voor het Jodendom. Deze belangstelling werd deels opgeroepen door de Joodse presentie in de Nederlandse samenleving, deels gevoed door de theologische wortels van de CGK in het Reveil en de Nadere Reformatie. In *De Wekker* van 2 februari 1898 publiceert ds. F.L.P.C. van Lingen, tevens docent aan de kerkelijke opleiding, een artikel over ‘Het Jodendom’. Hij schrijft onder meer het volgende over het woord ‘Jood’. En passant gaat hij in op de betekenis van de woorden ‘Zijn bloed kome over ons en over onze kinderen’:

‘Gelaatstrekken, taal en gewoonten wijzen aan dat hij niet een der onzen is. Zijne loofhutten spreken van een ander klimaat. Hoe ook verdrukt het oefent grooten invloed uit door de pers, door zijn schatten. Gehaat door zoovelen gevoelt het zich boven alle verheven, terwijl nog onveranderd de geest in hen leeft van hen, die, verdrukt door den Romein, zeiden: “wij zijn Abrahams zaad en hebben niemand gediend.” Om snoode afgoderij, in weerwil van groote genade gepleegd, toefde het 70 jaren in ballingschap. Meer dan achttien eeuwen treurt de Jood op Jeruzalems puinhoopen. Eene grootere zonde moet de oorzaak zijn van dat Gods oordeel, en die grootere zonde is de Messiasmoord. De vloek der vaderen: “Zijn bloed kome over ons en over onze kinderen” is op het nakroost gekomen. Het offer was hoofdzaak in Israëls

godsdiens. Eeuwenlang miste de groote verzoendag het bloed des Lams en het ingaan in het heiligdom. Geen brandoffer heiligde morgen en avond. Te vergeefs werd gezocht om schuld en dankoffer, want er was geen altaar meer; van Jeruzalems tempel is niet één steen op den anderen gebleven en daardoor Daniëls profetie vervuld, dat slachtoffer en spijsoffer ophouden zou. Om uwentwil, Christenen! loopt de Jood langs uwe straten, zoo kenbaar in alles om u te prediken de waarheid van Gods Woord en het ontzettende van de Christus verwerping. Gij ziet het en meermalen ziet het oog spottend en verachtend op hem, en gij bedenkt het niet, dat dezelfde zonde op u rust, die weigert uw hart en uw leven te geven aan Israëls Messias.'

Van Lingen staat met deze opvattingen niet alleen, zo blijkt uit opmerkingen van zijn mededocent en ambtsbroeder ds. J. Wisse in *De Wekker* van 3 maart 1914: *'Wat het oordeel van God almachtig is wéten zij, dat is in hun eigen volkshistorie duidelijk beschreven. Hoe menige bladzijde was er, waar het met onuitwischbaar schrift stond te lezen, hoe vreeselijk het is, als God de Heere wraak oefent over Zijne vijanden. Maar zoo ongevoelig en onbeschaamd, zoo roekeloos en onbezonnen is men, dat men zelfs de wraak Gods over zich en over Zijne kinderen, ten opzichte van Jezus bloed, over zich durft in te roepen. De wraak over zich ingeroepen is gekomen.*

Gekomen over de stad Jeruzalem, die met haar kostbaren tempel in vlammen is opgegaan! Gekomen over het volk, dat op vreeselijke wijze is uitgemoord, toen het bloed van menschen, bij Jeruzalem's verwoesting, als water langs de straten der stad heeft gestroomd. Gekomen is het vreeselijk oordeel van den Almachtige ook over hunne kinderen. Haast negentien eeuwen lang zien we het volk Israëls als ballingen omzwerven over de geheele aarde. Wat de Joden hebben willen verhoeden door den Christus te verwerpen hebben zij zich juist alzoo op den hals gehaald. De Romeinen zijn gekomen en hebben weggenomen, beide hun plaats en hun volk. O, welk eene geschiedenis van strijd en lijden, is de geschiedenis van het Joodsche volk! Hoe zichtbaar, en vreeselijk is de vloek gekomen, die men over zich en zijne kinderen heeft ingeroepen!

Toch koestert ds. J. Wisse de verwachting van Israëls bekering.

'Slechts nu en dan eens hoort men van een enkele, die deelend in de ontferming van Abrahams God, het licht in de duisternis is opgegaan. Eenmaal echter zal de Heere Zijne beloften vervullen, dat de smaadheid van Israël zal worden afgewend, als de volheid der Heidenen zal ingaan, en gansch Israël zal zalig worden. Dan zal men niet het bloed der wraak, maar het bloed der verzoening over zich inroepen. Dan zal Israël met smart en berouw, met smeekingen en met geweene wederkeeren tot den Heere,

en dan zal de Heere antwoorden op het noodgeschrei van Zijn arm volk.'

Enkele jaren na het beëindigen van de Tweede Wereldoorlog gaat prof. L.H. van der Meiden, hoogleraar aan de toen nog Hogeschool te Apeldoorn, in *De Wakker* van 20 juli 1951 kort in op de betekenis van de woorden 'Zijn bloed kome over ons en over onze kinderen'. Volgens hem bestaat er een verband tussen deze uitroep die een verwerping van de Messias door het Joodse volk behelst én de verstrooiing van dit volk tot op de dag van vandaag. Toch horen we in dezelfde periode voor het eerst in de CGK kritische tegenstemmen, die deze uitleg ter discussie stellen.

Tegenstemmen

Dat deze uitleg van de woorden 'Zijn bloed kome over ons en over onze kinderen' niet de gehele CGK representeert, maakt ds. M. Boertien op een niet mis te verstane manier duidelijk in drie artikelen die in 1960 in *De Wakker* verschijnen. Wanneer hij deze artikelen schrijft, is hij al verschillende jaren werkzaam onder de Joodse gemeenschap in Duitsland. Kort daarna wordt hij vanuit de CGK gestationeerd in Jeruzalem om aldaar zijn werk onder de Joden voort te zetten. In drie artikelen wijst hij radicaal de gangbare uitleg van de woorden 'Zijn bloed kome

over ons en over onze kinderen' van de hand. Eerst stelt Boertien verschillende laakbare vooronderstellingen die aan deze exegetische ten grondslag liggen aan de kaak. Daarna citeert hij een passage uit het commentaar op Mattheüs van de hand van de reformator Johannes Calvijn. Aangaande de Joden slaat hij een geheel andere toon aan. Ten slotte concludeert hij het volgende:

'Het wordt daarom hoog tijd, dat wij eindelijk eens ophouden, de vervolging, waaraan het Joodse volk eeuwenlang blootgesteld was, met de Bijbel in de hand goed te willen praten. Het blijft een afschuwelijke misdaad, die diepe wortels heeft in de geschiedenis van Europa. Wortels die dikwijls verbonden zijn met misbruik van de Heilige Schrift. Het voortbestaan van Israël na het jaar 70 is iets, waarmee de kerk veel meer moet rekenen dan zij eeuwen lang deed. Men zag in dit voortbestaan dikwijls alleen maar een teken van de verwerping. En eeuwenlang vertelde men de in wezen zo antisemitische legende van Ahasveros, beeld van het Joodse volk, dat zwerven moest, omdat het onder een vloek zou liggen. Maar Calvijn weet meer over de positieve betekenis van Israël te vertellen dan vele „Calvinisten”. Hij noemt de Joden de bibliothecarissen van de kerk. Want niet in de kerk maar in de synagoge werden de Hebreeuwse schriftrollen bewaard. De kerk meende het met een Latijnse

of Griekse vertaling te kunnen doen. In de tijd van de reformatie moest men opnieuw Hebreeuws leren van de Joden. Toen begon men plotseling iets te zien van de saamhorigheid van kerk en Israël. Zonder de dienst, die Israël de kerk bewees, zou een terugkeer tot de bronnen niet mogelijk geweest zijn en zou er nooit een reformatie hebben plaats gevonden. Dan zaten wij allen nog in de „gevangenis van de paapse kerk”, die in de middeleeuwen beweerde, dat de Heilige Schrift op vier verschillende wijzen uitgelegd kon worden, omdat er een viervoudige schriftzin zou bestaan. De Joden echter hielden hardnekkig vast aan de letterlijke betekenis van de Schrift. Dit deden zij in vele commentaren. En dank zij deze Joodse bijbeluitleg kwamen de reformatoren ertoe, op de letterlijke betekenis van de bijbel terug te grijpen. Hiermee had men een wapen in de hand tegen vele uitwassen van Rome. En desondanks werden telkens weer in latere tijden oude middeleeuwse misverstanden voor de dag gehaald, opgepoetst en als bijbels verkondigd. Daartoe behoort ook de legende van Ahasveros en de in deze artikelen gewraakte uitleg van het woord: Zijn bloed kome over ons en over onze kinderen.’

Bij dit tegengeluid in de CGK blijft het niet, verschillende predikanten en theologen vallen hem in de loop van de tijd bij. Helaas gaat Boertien in zijn ar-

tikelen niet in op de vraag wat volgens hem dan wél de juiste exegese van Mattheüs 27:25 is. Toch blijft de traditionele uitleg van de woorden ‘Zijn bloed kome over ons en over onze kinderen’ ook daarna in de CGK nog doorklinken, zoals het volgende citaat bewijst. Het is een fragment van een artikel van de hand van ds. D.J. van Vuuren in *De Wekker* van 2 april 1976 onder de kop ‘De stem van Jezus’ bloed’: *‘Het bloed waarvoor Pilatus sidderde, maar waarvan Israël de vloek op zich nam, is in alle vreselijkheid gekomen over henzelf én over hun kinderen. Eerst gekomen, nog geen 40 jaar later: belegering van stad en tempel; felle hongersnood en hongerdood; meer dan 3000 kruisen rondom Jeruzalem; de heilige stad ging onder in bloed en vuur en rookdamp. Het is gekomen ook over hun kinderen: vanaf Golgotha, vanaf Jeruzalem loopt een met bloed getekend spoor de wereldgeschiedenis door, het voetspoor van het zwaar mishandelde, diep vernederde, fel gesmade volk der Joden.’*

b. Gereformeerde Gemeenten

De drie artikelen van Boertien worden ook buiten de CGK gelezen en bediscussieerd. Een lezer van *De Saambinder*, het landelijk kerkblad van de Gereformeerde Gemeenten, legt Boertiens artikelen ter beoordeling voor aan de hoofdredacteur van *De Saambinder*, ds.

L. Rijkxen. Met een beroep op de kanttekeningen van de Statenvertaling en de uitleg van de hoogleraren Grosheide (zgn. *Bottenburg-verklaring*) en Ridderbos (*Korte Verklaring*) veroordeelt hij in twee artikelen scherp de opvatting van Boertien. Fel keert ds. Rijkxen zich tegen allen die met een beroep op deze tekst Joden vervolgen en haten. Hij die dat doet, meent Gods oordeel zelf te mogen uitvoeren en zal door Gods oordeel worden getroffen. Toch huldigt Rijkxen het standpunt dat deze woorden geleid hebben tot Gods oordeel over Israël. *‘Wij mogen het oordeel dat Israël over zich uitriep niet verdoezelen en of bijkomstig willen achten’* (21 april 1960). *‘Met het uitspreken van de woorden “Zijn bloed kome over ons en over onze kinderen” heeft het Joodse volk niet alleen de Messias en Zijn geheim en Zijn eer verworpen, maar ook Zijn bestaan voor God, Zijn verkiezing’* (07 april 1960).

Ds. L. Rijkxen verwoordt het traditionele standpunt dat de Gereformeerde Gemeenten tot dan huldigen. Deze uitleg van Mattheüs 27:25 leest de woorden ‘Zijn bloed kome over ons en over onze kinderen’ als een Godsoordeel. Tot op de dag van vandaag werkt dit oordeel door. Met deze woorden heeft het Joodse volk zijn bestaan én verkiezing (!) verworpen. Binnen de Gereformeerde Gemeenten is deze visie van Rijkxen en anderen direct te herleiden tot de theologische opvattingen van ds. G.H. Kersten, de op-

richter van dit kerkverband. Meer dan eens heeft Kersten het lijden van het Joodse volk theologisch geïdentificeerd. In zijn duiding nemen de woorden ‘Zijn bloed kome over ons en over onze kinderen’ een centrale plaats in. Zo merkt hij bijvoorbeeld in een meditatie in *De Saambinder* van 12 mei 1938 het volgende op:

‘Men denke over deze zaken niet licht. De Joden worden vervolgd; verdreven van hun land en erve, beklagd van velen. En inderdaad zij zijn beklagenswaardig. Maar dit alles geschiedt niet zonder eenige oorzaak. Het bloed komt over hen, dat zij over zich hebben ingeroepen. Het oog schijnt daarvoor gesloten. Een onzer ministers voerde zelfs het pleit voor de Joden op grond dat de Verlosser der wereld (zoo zeide hij) uit een Joodsche moeder geboren is. Alsof dit feit de vijandschap der Joden niet te verschrikkelijker maakt! Want zoo min als Rome veranderd is in het haten van de „ketteren” zoo min is de Jood veranderd in zijn vijandschap tegen Christus.’

Na het uitbreken van de Tweede Wereldoorlog en de Duitse bezetting van Nederland laten de Duitsers de Joodse gemeenschap in Nederland aanvankelijk met rust. Achteraf blijkt het stilte voor de storm te zijn. Op 25, 26 en 27 februari 1941 legt een deel van de Amsterdamse bevolking het werk neer uit protest tegen beperkende maatregelen van de Duitse overheid. Deze staking wordt later bekend als ‘de Februaristaking’. Dit moment grijpen

de Duisters aan en zij ontketenen een inferno van geweld en terreur. Joden worden geïsoleerd, gearresteerd, weggevoerd naar Westerbork en vandaar naar de concentratiekampen in Duitsland en Polen gedeporteerd. Een paar maanden later, op 11 september 1941, verschijnt in *De Saambinder* een serie over de zeven brieven aan de gemeenten in Klein-Azië het tweede deel over de brief aan Smyrna. De auteur vermeldt zijn naam onder het artikel niet. Op bevel van de Duitse overheid houdt *De Saambinder* eind 1941 op te verschijnen. Blijkens het slotwoord direct volgend op het laatste artikel over de brief aan de gemeente te Sardis, kan worden vastgesteld dat de schrijver van deze afgebroken serie over de zeven brieven uit Openbaring ds. G.H. Kersten is. Hij belicht de actualiteit vanuit Bijbels oogpunt:

‘Welk een ontzettend oordeel over de Joden wordt in deze woorden door den Heere Zelf geveld! De naam Jood beteekent „Godlover”; doch dit waren de Joden niet van wie Christus spreekt. Integendeel; zij waren een synagoge des satans. Te Smyrna, waar vele Joden waren, die zich blijkbaar in den handel verrijkt hadden en groote macht oefenden, openbaarden zij dat. Zij lasterden degenen, die den Heere vreesden. Zichzelf beschouwden zij als het volk Gods. Zij waren Abrahams kinderen; zij zeiden Joden te zijn, doch Abrahams werken deden zij niet en Gods Woord zegt van hen: „Die is niet een Jood, die het in het

openbaar in het vleesch is, doch een Jood is hij, die het in het verborgen is.” Het oude bondsvolk Israël heeft zichzelf als de rechte Jood verloochend. De natuurlijke takken zijn afgehouden. Een vloek rust op het Jodendom; de vloek, dien het over zichzelf heeft ingeroepen, zeggende: „Zijn bloed kome over ons en onze kinderen”. Die vloek vervolgt hen. Zelf maken de Joden zich een vervloeking op de wereld. En de beloften, die voor hen gegeven zijn, zijn deze dat zij zullen ophouden Jood te zijn, gelijk zij het nu zijn en de knie voor Koning Jezus eens zullen buigen. Doch haat vervult hen tegen den door hen verworpen Koning en deze haat vervulde hen ook met groote bitterheid tegen des Heeren gemeente, over welke zij de vurigste lasteringen rondstrooiden en wier vervolging zij aanbliczen. Zij waren een „synagoge des satans” in de macht der hel, met al hun godsdienst, waardoor zij zich onderscheidten van de Heidenen. Satanskinderen waren het, die de begeerte huns vaders wilden doen, die een menschenmoorder was van den beginne. Satan is de wederpartijder van God en Zijn volk; hij is de verklager der broederen, „die hen verklaagde voor onzen God dag en nacht”. Hij is in de Joden gevaren en deze verklagen met satans onrecht en woede degenen die in de wegen des Heeren wandelen en Christus als Sions Koning eeren. De macht, die zij met hun ontaarde gaven zich door hun geld verkregen hadden, stelden zij ten behage van de heidensche vijanden tegen de weerlooze gemeente, om haar te verderven. (...)

O, vrienden, de woorden van den Heere Jezus hebben betekenis ook voor deze ontzettende tijden. De vloek komt over hen, die zeggen dat zij Joden zijn en zij zijn het niet.'

Toch koestert Kersten enige verwachting. Ook nu speelt zijn interpretatie van Mattheüs 27:25 een rol, zo blijkt uit de volgende twee citaten:

'Om die verwerping (nl. van Christus als Koning, zie Joh. 19:15) rust een oordeel op de Joden; het bloed van Christus komt over hen en hun kinderen (Matth. 27:25), gelijk in de vreselijke en gruwelijke mishandelingen van hen zichtbaar is. Dat oordeel zal vanwege hun verharding en aanhoudende Messiasverwerping op hen blijven rusten tot den dag hunner bekering komt, totdat de volheid der heidenen zal ingegaan zijn. En alzo zal geheel Israël zalig worden (Rom. 11: 25,26).'

(Gereformeerde Dogmatiek deel II, 22)

'Er is hope voor het zaad Jacobs; het zijn vanwege de verkiezing beminden om der vaderen wil en God zal hen niet eeuwig verstoten. Hoe klaar spreekt Paulus, om maar één getuigenis uit de vele te noemen, van der Joden bekering, dan als de volheid der heidenen zal ingaan, dan zal gans Israël zalig worden. Wel maakt zich het Jodendom der verwerping waardig; wel komt het bloed van de verworpen Messias over hen en hun kinderen; maar als de tegen nature in Christus ingeënte heidenen vruchten der

zaligheid dragen, zal God het verharde Jodendom genadig zijn.'

(*De Heidelberger Catechismus*, 243)

Op grond van deze twee citaten kan de vraag rijzen of Kersten een toekomstige bekering van het Joodse volk verwacht. Kersten zelf ontkent dit ten stelligste. Voor het Joodse volk ziet hij geen bijzondere plaats weggelegd in de nieuwe bedeling sinds Pinksteren. Reeds voor het uitbreken van de oorlog nam hij namelijk in een artikel in *De Banier* (20 mei 1938), het lijfblad van de Staatkundig Gereformeerde Partij, op een niet mis te verstane wijze afstand van deze visie die hij aantrof bij verschillende oudvaders en puriteinen, onder wie Wilhelmus à Brakel. De hoop die Kersten nog koestert betreft alleen de uitverkorenen onder het Joodse volk. Samen met de uitverkorenen uit de heidenen vormen zij de Kerk uit het Nieuwe Testament, het ware en geestelijke Israël.

De visie van Kersten oefende decennialang een grote invloed uit binnen de Gereformeerde Gemeenten en daarbuiten, mede door de grote betekenis die zijn *Catechismusverklaring* en *Gereformeerde Dogmatiek* tot op de dag van vandaag voor velen na hem hebben.

Illustratief is bijvoorbeeld een meditatie van de hand van ds. C. Harinck in *De Saambinder* van 19 oktober 1989. Harinck schrijft het volgende:

‘Het volk der Joden had zich door de Christus-verwerping zwaar bezondigd. Vroeger was het een vette olijfboom geweest. Ze deelden in de zegeningen van het Verbond Gods. Maar God had als straf voor hun moedwil en ongeloof de takken der Joodse natie afgebroken en aan de verdorring prijsgegeven. In plaats daarvan had Hij de heidenen als onnatuurlijke takken de plaats der natuurlijke takken doen innemen. Jafeth deed God wonen in Sems tenten. Waar Israël om ongeloof werd verstoten, werden de heidenen aangenomen. De oorspronkelijke takken lagen daar nu verstrooid en uit hun levensverband gerukt over het wereldrond. Van huis en haard verdreven en omdolen in de vreemde werd het oordeel Gods voor Israël. Zwaar bezocht God Israëls Christus-verwerping. Het geroep: „Zijn bloed kome over ons en onze kinderen”, bracht vreselijke gevolgen mee. Want al blijven de verdrukkers en vervolgers der Joden voor hun gruweldaden aansprakelijk en al zal God ook in deze de schuldige geenszins onschuldig houden, toch zien we in het lijden der Joden de doorwerking van het oordeel Gods over hun verwerpen van Christus.’

Tegenstemmen

Op de predikantenconferentie van de Gereformeerde Gemeenten in 2008 verzorgt ds. W. Silfhout een van de twee lezingen. Zijn referaat wordt later dat jaar in *De Saambinder* opgenomen onder de titel ‘Israël en

de kerk' (4 december 2008). Voorzichtig neemt ds. Silfhout afstand van de opvatting van ds. Kersten. Tegenover Kersten stelt Silfhout dat er met betrekking tot Israël nog onvervulde beloften zijn. Silfhout constateert dat het in de Gereformeerde Gemeenten lange tijd aan een uitgewerkte visie op Israël en op de verhouding tussen Israël en de kerk ontbroken heeft. Silfhout waarschuwt aan het begin van zijn lezing voor stellige uitspraken die in het verleden zijn gemaakt. Als eerste voorbeeld van zo'n uitspraak voert hij de uitleg aan van de woorden 'Zijn bloed kome over ons en over onze kinderen'. Daarover zegt hij het volgende:

'Enerzijds kunnen we de zogenaamde bloedtekst uit Mattheüs 27:25 "Zijn bloed kome over ons en over onze kinderen" op een zodanige wijze toepassen dat er voor christenen niet anders op zit dan de Joden de Joden te laten of in het ergste geval hen uit te roeien. Antisemitisme moet ons echter vreemd zijn. Het heeft geen voedingsbodem in het christelijk geloof. Ook al is er in naam van het christendom veel kwaad berokkend aan het Joodse volk, dan is dat inderdaad vaak gebeurd in de naam van het christendom, maar dat was niet het christendom van de Bijbel. Wij hoeven God niet een handje te helpen om het oordeel uit te voeren over de Joden, of over wie dan ook.'